

ביאור הדף מסכת שבועות דף כ"ד

לעיל התבאר במשנה שאדם שנשבע שלא יאכל דברים האסורים כגון נבילה וטריפה, אם אכלם חייב. והקשתה הגמרא שהרי במשנה עצמה התבאר קודם שאדם שנשבע שבועה שלא אוכל ואכל אוכלים שאין ראויים לאכילה ושתה משקין שאין ראויים לשתייה פטור. ואיך אחר כך התבאר במשנה שאדם שנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות כגון נבילות וטריפות שקצים ורמשים חייב, והרי הם אינם ראויים לאכילה מחמת איסורם.

וניסתה הגמרא לתרץ שמדובר בסיפא שהוא נשבע בפירוש שלא יאכל מאכלות אסורות ולכן חייב עליהם.

והקשתה הגמרא אם כך מדוע חלה שבועתו הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני שלא לאכול מאכלות אסורות, והדין הוא שאין שבועה חלה על שבועה, ומדוע חלה שבועתו שנשבע שלא לאכול מאכלות אסורות.

ותירצו רב ושמואל ור' יוחנן, שמדובר באדם שנשבע שלא יאכל כלל נבילות ושחוטות, וכיון שכלל על עצמו דברים אסורים עם המותרים, מתוך שחלה השבועה על המותרים חלה גם על האסורים.

וריש לקיש ביאר שמדובר באדם שפירש ואמר שהוא אסור על עצמו גם חצי שיעור, וכלומר פחות מכזית, שפחות מכזית אינו אסור עליו מהתורה, או שמדובר לדעת רבי עקיבא אפילו אם לא פירש שהוא נשבע על פחות מכזית, כי לדעתו כל אדם שנשבע שלא אוכל כוונתו אפילו על כל שהוא, והשבועה חלה, כיון שמהתורה הוא אסור רק בשיעור אכילה דהיינו כזית, והוא אסור על עצמו דבר שהוא לא אסור עליו מהתורה, שהוא פחות משיעור אכילה.

ושואלת הגמרא שלדעת ריש לקיש מובן מדוע רבי שמעון במשנה פוטר את האדם שאכל מאכלות אסורות, כי לדעתו אסור מהתורה לאכול מאכלות אסורות אפילו בכל שהוא, והשיעור של כזית הוא רק לענין קרבן, וממילא לדעתו גם אם אדם פירש ואמר שהוא אסור על עצמו מאכלות אסורות בכל שהוא, שבועתו לא תחול כי הוא מושבע ועומד על כך מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה.

אבל לדעת רבי יוחנן שמדובר שהאדם כלל בשבועתו דברים המותרים והאסורים יחד, והשבועה חלה אף על האסורים מדין איסור כולל, מדוע לדעת רבי שמעון אם אכל מאכלות אסורות פטור על שבועתו.

ועונה הגמרא שרבי שמעון לשיטתו שאין איסור חל על איסור אפילו באיסור כולל, ולכן שנינו בבבוייתא שאמר רבי שמעון שהאוכל נבילה ביוה"כ פטור מחטאת על יוה"כ, כי לא חל איסור של יוה"כ על הנבילה.

שואלת הגמרא שלדעת ריש לקיש שמדובר באדם שאוסר על עצמו חצי שיעור, מובן שיתכן שבועה של הן ולא, וכלומר או שבועה שאדם ישבע שלא יאכל מאלו ואכל שאז חייב מדין שבועתו אף אם אכל חצי שיעור, וכן להפך אם נשבע שיאכל ולא אכל.

אבל לדעת רבי יוחנן שמדובר על אדם שאסר על עצמו את המאכלות אסורות באיסור כולל, זה שייך רק באדם שנשבע שלא יאכל ואכל, אבל לא באדם שנשבע שיאכל, שהרי אינו יכול להישבע שיאכל דברים האסורים עליו מסיני.

ועונה הגמרא שלכן באמת צריך לבאר שמדובר במשנה באדם שנשבע שלא יאכל סתם, ולא פירש מה לא יאכל, ולכן יש כאן גם הן וגם לא, כי יכול להישבע שיאכל ולא אכל או שלא יאכל ואכל.

ועל מה שהקשתה הגמרא לעיל שבתחילה התבאר במשנה שאדם שנשבע שלא יאכל ואכל דברים שאינם ראויים לאכילה פטור, ואחר כך אמרה המשנה שאם אכל מאכלות אסורות חייב, אין זו קושיא.

כי מה שאמרה המשנה בתחילה שאדם שנשבע שלא יאכל ואכל אוכלים שאינם ראויים לאכילה פטור הכוונה כגון שאכל עפר, שהוא אינו מאכל ואינו ראוי לאכילה כלל, ומה שאמרה המשנה שאדם שנשבע שלא יאכל ואכל מאכלות אסורות חייב, מדובר על מאכלות אסורות, שחייב עליהם מחמת שכלל בדיבורו שלא יאכל איסור והתר, ושבועתו חלה עליהם באיסור כולל, ובגלל שמאכלות אסורות ראויים לאכילה,

אם אכל מהם חייב. כי הם נחשבים אוכל אלא שיש עליהם איסור אכילה, ואינם נחשבים כעפר שאינו ראוי לאכילה כלל.

ואמר רב מרי שאף מהמשנה עצמה משמע כך, כי נאמר במשנה שאדם שאומר קונם אשתי נהנית לי אם אכלתי היום, ואכל נבילות וטריפות שקצים ורמשים אשתו אסורה לו, ורואים שאכילת מאכלות אסורות נחשבת אכילה.

ודוחה הגמרא שאין הוכחה מכאן כי כאן הוא קודם אכל ואחר כך נשבע, וכיון שאכל קודם לכן הוא החשיב את אכילתם לאכילה, ומה שנשבע אחר כך נשבע על אכילה שהוא עצמו החשיב אותה, אבל אין ראייה שאף אם ישבע ואחר כך יאכל, כוונתו מלכתחילה היא גם למאכלות אסורות.

עמוד ב'

איסור כולל הוא היכן שבאיסור השני נוסף על האדם איסורים נוספים, וכגון בנבילה ביום הכיפורים שאחרי שהחתיכה הייתה אסורה על **האדם** באיסור נבילה נוסף עליו גם איסור משום יום הכיפורים שנאסר בכל המאכלים,

ואיסור מוסיף הוא באופן שדבר היה אסור על האדם באיסור מסוים, ואחר כך חל **עליו** איסור נוסף שהוא מוסיף על האיסור הראשון, וכגון חלב של הקדש, שבתחילה היה אסור על האדם ומותר להקרבה על המזבח, ואם אחר כך הוא נהיה נותר, הוא נאסר אף להקרבה, כי האיסור של נותר מוסיף איסור על החתיכה **עצמה**.

וביאר רבא את הטעם של הסובר שאיסור חל על איסור באיסור כולל, כי סובר שזה דומה לאיסור מוסיף, וכלומר שכמו שבאיסור מוסיף איסור חל על איסור, כך גם באיסור כולל אומרים שאיסור חל על איסור.

אמנם דעת החולק היא משום שסובר שאומרים שאיסור חל על איסור רק באיסור מוסיף כי באותה החתיכה עצמה נוסף לאדם איסור נוסף, אבל באיסור כולל שהאיסור שנוסף על האדם הוא בחתיכה אחרת, וכגון ביום כיפור שנוסף על האדם איסור בשאר החתיכות משום איסור אכילה ביום"כ, בזה לא אומרים איסור חל על איסור.

ועוד אמר רבא שלדעת הסובר שאף באיסור כולל אומרים שאיסור חל על איסור, אם אדם נשבע שבועה שלא אוכל תאנים, ואחר כך נשבע שבועה נוספת שלא אוכל תאנים וענבים, כיון ששבועתו השנייה חלה על הענבים, לכן היא חלה אף על התאנים, אפילו שכבר נשבע עליהם, כי כעת השבועה השנייה מוגדרת כאיסור מוסיף, כי היא הוסיפה עליו איסור בענבים, ואיסור חל על איסור באיסור מוסיף.

שואלת הגמרא מה החידוש בדברי רבא, הרי פשוט שאם איסור חל על איסור באיסור מוסיף אף שבועה באיסור מוסיף תחול על השבועה, ועונה הגמרא שהחידוש הוא שלא אומרים שרק באיסור הבא מאיליו איסור חל על איסור באיסור מוסיף, אבל באיסור שאדם אסור על עצמו אין איסור חל על איסור כלל.

הקשה רבא בנו של רבה על מה שאמר רבא שלסובר שאיסור כולל חל על איסור אומרים זאת גם באיסור שאדם אסור על עצמו, ולכם שבועה כוללת חלה על שבועה. מברייתא שאומרת שיש אדם שאוכל אכילה אחת וחייב על ידה ארבע חטאות ואשם אחד, ומבארת הברייתא כיצד יתכן, שמדובר באדם טמא שאכל חלב, שהוא נותר מן המוקדשים ביום"כ, ולדעת רבי מאיר אם היה אותו יום גם שבת והוא הוציא את החלב מרשות לרשות חייב אף על שבת, אך אמרו לו שאין חטאת זו באה על האכילה, אלא על ההוצאה, ואנו מונים חטאות על האכילה בלבד.

והקשה רבא בנו של רבה שלפי מה שאמר רבא שבועה חלה אף על איסור, היכן שהאיסור כולל גם דברים אחרים שהיו מותרים על האדם, שאם כך מצינו אדם שחייב חטאת נוספת, וכגון אם אותו האדם שהובא בברייתא נשבע שלא יאכל תמרים וחלב, שמתוך שחלה השבועה על התמרים שמתירים עליו,

היא חלה גם על החלב האסור עליו, כי באופן כזה איסור חל על איסור, וממילא אם אכל את החלב חייב גם על שבועתו, ומצינו אופן שאדם חייב קרבן נוסף על אכילתו.

ועונה הגמרא שהברייתא דיברה רק על חיובי קרבנות מאיסורים הבאים מאליהם, ולא על חיובים שאדם אסר על עצמו.

ושואלת הגמרא שהרי הקדש זה איסור שאדם אסר על עצמו על ידי שמקדיש ואינו איסור הבא מאליו, ולמרות זאת מנתה הברייתא את ההקדש כאיסור נוסף. **ועונה** הגמרא שצריך לומר שמדובר בברייתא על בכור, שהוא קדוש מלידתו, ולא צריך להקדישו.

תירוץ נוסף עונה הגמרא על קושיית רבא בנו של רבה, שהסיבה שהברייתא לא הביאה אף אדם שאסר על עצמו בשבועה את החלב, היא כי הברייתא מנתה רק איסורים שאי אפשר להישאל עליהם אחר כך, אבל שבועה, אדם יכול להישאל על שבועתו ולהיפטר מקרבן עליה.

ושואלת הגמרא שהרי בהקדש אפשר להישאל על הקדשו, ועונה הגמרא שמדובר בבכור, שהוא קדוש מרחם ואי אפשר להישאל עליו.

תירוץ נוסף עונה הגמרא על קושיית רבא בנו של רבה, שהסיבה שהברייתא לא הביאה אף אדם שאסר על עצמו בשבועה את החלב, היא כי הברייתא מנתה רק איסורים שחייבים עליהם קרבן חטאת, ולא דברים שחייבים עליהם קרבן עולה ויורד.

ומקשה הגמרא שהרי הברייתא מנתה חיוב בטמא שאכל את הקדש, והוא חייב קרבן עולה ויורד. ועונה הגמרא שמדובר בברייתא בנשיא, וכדעת רבי אליעזר שנשיא תמיד מביא שעיר חטאת ולא קרבן עולה ויורד.

ורב אשי תירץ על קושיית רבא בנו של רבה, שהסיבה שהברייתא לא הביאה אף אדם שאסר על עצמו בשבועה את החלב, היא כי הברייתא מנתה רק איסורים שאיסורם הוא בשיעור, אבל שבועה אדם יכול לאסור על עצמו אף פחות משיעור אכילה ואפילו כל שהוא, ולכן לא מנתה אותה הברייתא.

ומקשה הגמרא שהרי הקדש חל אפילו על פחות מכזית שהוא שיעור אכילה, ועונה הגמרא שעדיין יש להקדש שיעור אחר, שהוא חל רק על שווה פרוטה, אבל שבועה אין לה שיעור כלל.

ורב אשי מאוירא תירץ בשם ר' זירא על קושיית רבא בנו של רבה, שהסיבה שהברייתא לא הביאה אף אדם שאסר על עצמו בשבועה את החלב, היא כי הברייתא מנתה רק איסורים שבמזיד חייב עליהם כרת ובשוגג קרבן, אבל אדם שעבר על שבועתו במזיד אינו חייב קרבן.

ומקשה הגמרא שהרי על המעילה בהקדש אדם חייב אדם מעילות בשוגג, אבל לא חייב כרת במזיד, ועונה הגמרא שאכן האשם באמת מדובר באופן שלא חייב במזיד כרת, אבל החטאות שהחשיבה הברייתא הם רק חטאות שחייבים עליהם במזיד כרת, ולכן לא החשיבה שבועה שבשוגג חיובה חטאת אבל לא חייבים עליה כרת במזיד.

ורבינא תירץ על קושיית רבא בנו של רבה, שהסיבה שהברייתא לא הביאה אף אדם שאסר על עצמו בשבועה את החלב, היא כי הברייתא מנתה רק איסורים שחלים על דברים הראויים לאכילה, אבל שבועה חלה אפילו על דבר שאינו ראוי לאכילה.

ומקשה הגמרא שהרי הקדש חל גם על עצים ואבנים שאינם בני אכילה, ולכן הביאה הגמרא את תירוץ רבינא באופן אחר, שהברייתא מנתה רק איסורים שחלים רק על דבר שיש בו ממשות, כגון אוכל או עצים ואבנים, אבל שבועה חלה אפילו על דבר שאין בו ממשות, וכגון אדם שנשבע שאשן ולא אשן, ולכן הברייתא לא מנתה את האיסור של שבועה.